Lausunto

23.05.2022
Dno HVK 405/7/2022

LAUSUNTO: **Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi postilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta**

Viite: HE 58/2022

Huoltovarmuuskeskus (HVK) on tutustunut hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi postilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta. HVK ottaa tehtävänsä mukaisesti lausunnossaan kantaa huoltovarmuuteen ja varautumiseen liittyviin näkökohtiin.

Huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain (1390/1992) 1 §:n mukaan huoltovarmuudella tarkoitetaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömien taloudellisten toimintojen ja niihin liittyvien teknisten järjestelmien turvaamista poikkeusoloissa ja niihin verrattavissa vakavissa häiriötilanteissa.

HVK on pitänyt tärkeänä, että huoltovarmuuden tarpeet otetaan huomioon postilakia ja jakelutukea koskevissa laki- ja asetusmuutoksissa, ja että taustalla olevat muutostekijät (painettujen lehtien tilausmäärän väheneminen ja verkkomedioiden suosion kasvu, kirjepostin väheneminen) tulee arvioida myös huoltovarmuusnäkökulmasta. Huoltovarmuuden turvaamiseksi kaikissa oloissa on oltava riittävä valmius hyödykkeiden tuottamiseksi sekä tuotannon, jakelun, kulutuksen ja ulkomaankaupan ohjaamiseksi. HVK toteaa, ettei poikkeusolojen ja vakavien häiriötilanteiden näkökulma näy hallituksen esityksen perusteluissa.

Huoltovarmuuden perusperiaate on koko maan tasapuolinen palveleminen. Kansalaisten yhtäläiseen tiedonsaantioikeuteen on viitattu myös hallituksen esityksessä. HVK pitää tärkeänä, että postinjakelun oikeudenmukainen saatavuus turvataan koko maassa. Kansalaisten tulee saada tasapuoliset minimipalvelut (pl. mainoslehtien jakelu) asuinpaikastaan riippumatta myös normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Minimipalvelukyvyn tulee myös olla taloudellisesti toteutettavissa.

HVK haluaa myös korostaa sanoma- ja aikakauslehtien keskeistä roolia kansalaisten tiedonsaannin kannalta. Huoltovarmuuden näkökulmasta

jakelun/jakelupäivien tulee olla riittävät kaikissa oloissa, jotta kansalaisten minimitarpeet täyttyvät.

Postilain muutosesityksessä nykyisestä postin yleispalveluun kuuluvasta viisipäiväisestä keräilystä ja jakelusta siirryttäisiin kolmipäiväiseen keräilyyn ja jakeluun EU:n postidirektiivissä säädetyn poikkeamismahdollisuuden mukaisesti. Lisäksi esitettäisiin otettavaksi käyttöön määräaikainen sanomalehtijakelua koskeva valtionavustus niillä alueilla, joilla ei ole kaupallisin ehdoin toteutettua sanomalehtien varhaisjakelua eikä saatavilla täysin kattavaa viisipäiväistä varhaisjakelua. Sanomalehtijakelua koskevan valtionavustuksen piiriin kuuluvilla alueilla yleispalveluvelvoitteen alaiset keräily- ja jakelupäivät olisivat kiinteät koko avustuskauden ajan. Laista myös poistettaisiin viittaus erämaa-alueisiin ja saaristojakelun osalta vaikeakulkuisuus voitaisiin määritellä tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Postilailla säännellään vain yleispalvelulähetyksiä, eli postimerkillisiä lähetyksiä. Sanoma- ja aikakauslehdet on jätetty postilaissa määritellyn yleispalveluvelvollisuuden ulkopuolelle. Jakelupäivien vähentäminen ei esityksen mukaan vaikuta kirjattujen ja postivakuutettujen kirjeiden jakeluun, sillä nämä lähetykset kulkevat jopa seitsemänä päivänä viikossa palvelevien Posti Oy:n palvelupisteiden kautta.

Muutosesitysten taustalla on lakiesityksen perustelujen mukaan mm. kustannustehokkaan postinjakelun jatkuminen muuttuvassa toimintaympäristössä ja perinteisten postilähetysten määrien jatkuvasti vähetessä, sekä tarve joustavoittaa postilaissa yleispalvelulle asetettuja velvoitteita ottaen huomioon kuluttajien tarpeet. Lisäksi tavoite on mm. varmistaa yhteiskunnallisesti tärkeää ja monipuolista tiedonvälitystä sekä uutistoiminnan monimuotoisuutta.

Huoltovarmuuden näkökulmasta on erittäin tärkeää huomioida kansalaisten yhdenvertaisten tiedonsaantioikeuksien toteutuminen monipuolisen, moniäänisen ja luotettavan tiedon osalta. Kaksipäiväisen julkisen palveluvelvoitteen asettamisella niille alueille, joilla ei synny markkinaehtoista viisipäiväistä sanomalehtijakelua, turvattaisiin näin sananvapauden toteutumista koko maassa. Uudessa ehdotetussa 35 g §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta asettaa yleispalvelun tarjoajalle määräaikainen velvoite julkisen palveluvelvoitteen mukaisen sanomalehtijakelun toteuttamiseen. Liikenne- ja viestintävirasto voisi päätöksellään asettaa yleispalvelun tarjoajalle erillisen kaksipäiväisen 35 b §:n mukaisen sanomalehtijakelua koskevan julkisen palveluvelvoitteen tietyissä erikseen määritellyissä tilanteissa.

HVK toteaa, että sanomalehtien määräaikaisen jakelutuen myöntämisperiaatteet ja Liikenne- ja viestintäviraston rooli valtionapuviranomaisena on kuvattu esityksessä selkeästi. HVK pitää

tärkeänä, että jakelutuen malli palkitsee tuensaajaa toiminnan tehostamisesta.

Huoltovarmuuden kannalta on oleellista, että ehdotetun sanomalehtijakelua koskevan valtionavustuksen myötä esitetyt muutokset yleispalvelutuotteiden keräilyyn ja jakeluun tai muut esitetyt muutokset eivät vaikeuttaisi sananvapauden toteutumista vaan päinvastoin, ehdotetulla kokonaisuudella turvataan sanotun perusoikeuden toteutuminen koko maassa. Lakiehdotuksen tulee siten olla ongelmaton perustuslaissa tarkoitetun sananvapauden kannalta.

HVK näkee tärkeänä, että myös postitoiminnassa huomioidaan turvallisuusnäkökulmat, jotta maanpuolustuksen ja huoltovarmuuden kannalta olennaisen toiminnan edellytykset pystytään ylläpitämään. Sijainti- ja osoitetietojen luovuttamisella voi olla puolustusvoimiin tai kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvia vaikutuksia.

Turvallisuusnäkökulma on huomioitu lisäämällä sijaintitietojen luovuttamisen rajoittamista koskeva momentti 39 §:ään. Myös postilain osoitetietoja koskevaan 38 §:ään on jatkovalmistelussa tehty vastaava lisäys. Turvallisuusnäkökulma on tärkeä huomioida postinjakelussa, jotta maanpuolustuksen ja huoltovarmuuden kannalta olennaisen toiminnan edellytykset pystytään ylläpitämään. Sijaintitietoja ei tulisi luovuttaa postiyrityksille ilman postiyrityksen taustojen ja kytkösten huolellista selvittämistä. Tietoja tunnistetuista turvallisuuskriittisistä kohteista tai sellaisten henkilöiden tietoja, jotka ovat keskeisessä roolissa valtion johtamisen ja turvallisuuden kannalta, ei tulisi luovuttaa sellaisille tahoille, joiden luotettavuutta ei ole arvioitu. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi huoltovarmuuden, kansallisen turvallisuuden ja maanpuolustuksen kannalta olennaisiin toimintoihin liittyvät paikka- ja sijaintitiedot. Viranomaisen tulisi varmistua siitä, ettei tietoja luovuteta tahoille, jotka voivat käyttää tietoja maanpuolustusta vaarantaviin tarkoituksiin.

HVK näkee tarpeellisena tarkastella viivytyksettä mahdollisuutta lisätä postilakiin postiyritysten yritysturvallisuusselvitystä koskeva momentti, jonka tarkoituksena olisi osaltaan varmistaa kansallisen turvallisuuden ja maanpuolustuksen edellytysten toteutuminen. Kuten puolustusministeriö totesi lausunnossaan, myös HVK pitää tärkeänä sitä, että viranomainen arvioisi postiyrityksen toimintaa jo ennen, kuin yritys aloittaa toimintansa. Mahdollista yritysturvallisuusselvityksestä tai muusta vastaavasta postiyritysten luotettavuuden arvioinnista säätämistä tulisi tulevaisuudessa tarkastella mahdollisimman pian.

Postin ja sanomalehtien jakelun turvaaminen koko maassa on tärkeää moniäänisen tiedonvälityksen varmistamiseksi. HVK toteaa, että jakelun

kokonaisuutta koskevissa jatkovalmisteluissa tulee huomioida fyysisen jakelukoneiston, logistiikkaketjujen ja tietoekosysteemin turvaaminen kaikissa turvallisuustilanteissa. On tärkeää, että kuljetusten järkevää yhdistelyä, ml. lehtien kuljetusten yhdistäminen muihin kuljetuksiin, tarkastellaan kokonaisuuksina.

Huoltovarmuuskeskus

Katja Ahola
varautumispäällikkö